

Gazdik Gyula

Az izraeli–palesztin viszony újabb fejleményei, az Obama-beszéd kihatásai I.

A tanulmány első része 2010. október elejétől, az amerikai részvétellel zajló izraeli–palesztin tárgyalások zsákutcába kerülésétől az észak-afrikai/közél-keleti átalakulás kibontakozásáig tekinti át a három érdekelt fél közötti kapcsolatok alakulását, a rendezési folyamat újraindítására irányuló erőfeszítéseket. Az elemzés egyebek mellett bemutatja, hogy Obama elnök 2011. május 19-én elhangzó beszédének az izraeli–palesztin viszonyról foglalkozó része miben jelent újat, mennyiben támaszkodik a vizsgált időszak tapasztalataira, illetve bizonyos korábbi amerikai elképzelésekre. A múlt év utolsó harmadában történt fejlemények kapcsán jelentős teret szentel az amerikai–izraeli ellentéteknél, és ugyancsak kitér a palesztin politika új vonásaira és nemzetközi fogadtatásukra.

A közel-keleti/észak-afrikai térségben 2010 decemberében kezdődő politikai földindulás első szakaszában az izraeli–palesztin viszonyt érintő hírek szélárnyékba kerültek. A megmozdulások során a zsidó államot kritizáló jelszavak csak ritkán hangoztak el. Több szakértő, politikus ebben annak igazolását látta, hogy a palesztin kérdés több évtizede tartó közép-pontba állítása az arab és más muszlim országok részéről mesterkéltnak volt, s az események feketén-fehéren bizonyították, hogy nem ez, hanem a megoldatlan társadalmi problémák jelentik a fő választóvonalat a feszültséggel terhes régióban.

A több mint százéves történelmi konfliktusról szóló hírek azonban április végén ismét a figyelem homlokterébe kerültek. A palesztin autonóm területek 2007 júniusában bekövetkezett kettészakadása óta tartó éles szembenállás lezárásáról, a politikai kibontakozásról a ciszjordániai területeken domináns Palesztinai Nemzeti Fel-

szabadítási Mozgalom (Fatah), s a Gázát uraló Iszlám Ellenállási Mozgalom (Hamász) között többszöri nekifutás után 2011. április 27-én elvi megállapodás jött létre. A posztmubáraki egyiptomi diplomácia aktív közreműködéssel elkészült dokumentumot május 3-án Kairóban 13 palesztin szervezet írta alá. A Fatah és a Hamász vezetői, Mahmúd Abbász – aki egyúttal a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PFSZ), és a Palesztin Nemzeti Hatóság (PNH) élén is áll – és Khálid Mes'al, az egyezmény másnapi kairói ünnepélyes bejelentése alkalmából elmondott beszédekben a kapcsolatok új szakaszának jelentőségét hangsúlyozták.

A kiegyezés ténye a nemzetközi közvéleményt, s több térségbeli szereplőt, köztük a jeruzsálemi kormányt némiképp váratlanul érte. Tudtak ugyan a két vezető palesztin csoportosulás közötti alkudozásokról, de kevésbé valószínűsítették, hogy a meglévő törésvonalak miatt e szerveződések

eljutnak a kiegyezésig. Benjamin Netanjahu izraeli miniszterelnök még az elvi megállapodás bejelentése után arra figyelmeztette a PNH vezetőjét, hogy választania kell az Izraellel való béke és a Hamással való kiegyezés között. A nagyobb nyomaték kedvéért május 1-jén elhatározták, hogy felfüggesztik a PNH részére az adóvisszatértekekből származó havi átutalások folyósítását. Az áfa-visszatérítések-ből és vámilletékekből származó havi átutalás összege e periódusban közel 90 millió dollár volt. Az autonóm terület számára jelentős bevételi forrás felfüggesztésének indoka szerint nincs garantálva, hogy a pénzből a Hamász nem részesedik, s így ezekből esetleg Izrael elleni támadások céljából fegyvereket vásárol. Két hét elteltével azonban a rendelkezéseket nemzetközi nyomásra a jeruzsálemi kormány végül hatálytalanította.

Néhány nap múlva a palesztin rendezés holtpontra kerülésének veszélyeire újabb eseménysorozat figyelmeztetett. Izrael Állam 1948. május 15-én történt hivatalos megalakulásának évfordulóján – melyet a palesztinok az ekkor kirobbant, s a helyi arab társadalom szétzilálásához vezető első közel-keleti háború miatt a „nakba”, a katasztrófa napjának neveznek – korábban nem tapasztalt megmozdulásokra került sor. Több ezer, jórészt a társadalmi média csatornáin mozgósított fegyvertelen palesztin tiltakozó Libanonból, Gázából, Szíriából megpróbált bejutni Izraelbe, illetve az általa ellenőrzött Golán-fennsíkra. Ez utóbbi területen egy drúzok által lakott kisebb helyiségbe sikerült is néhány órára behatolniuk. Feltételezhetően a damaszkuszi kormányzat asszisztenciájával történő behatolás nagy visszhangot váltott ki, mivel a goláni régióban az 1973-as háború óta gyakorlatilag nem volt incidens. A határon, helyesebben a fegyverszüneti vonalon tör-

ténő áthatolás megakadályozása, a fizikai akadályokon túljutó tüntetők kiszorítása során az izraeli katonák fegyvert használtak, ugyanezt tette a libanoni hadsereg, mely szintén megpróbálta a két ország határán összegyűlt tömeget visszaszorítani. A fellépésnek több mint egy tucat halálos s számos sebesült áldozata volt. Megmozdulásokra, s a biztonsági erőkkel való összetűzésekre került sor Ciszjordániában is. Izraelben a legsúlyosabb incidens Tel-Avivban történt, ahol egy palesztin sofőr okozott tömegbalesetet, amelynek egy halálos, s közel húsz sebesült áldozata volt. A behatolási kísérletek megszólaltatott résztvevői főképp azt mondták, hogy „visszatérőben vannak”, azaz családjuk egykori szülőföldjére szeretnének eljutni. Sokan meg is nevezték, hogy milyen városba, helységbe mennének. A ciszjordániai megmozdulásokon, az izraeliek által épített biztonsági válaszfalnál számosan a visszatérést jelképező kulccsal demonstráltak. A Szíria felől érkezők közül többen a Golán felszabadításáról beszéltek. A „nakba” napjára több arab országban is demonstrációkon emlékeztek.

Az eseményekkel kapcsolatban Ehud Barak izraeli hadügyminiszter hangsúlyozta, hogy az Izraeli Védelmi Erők (IDF) megvédték az ország szuverenitását, de figyelmeztetett arra, hogy a jövőben még összetettebb kihívásokkal kell számolni. Netanjahu május 16-án a knesszetben arról beszélt, hogy hosszú távon a regionális átalakulás akár pozitív változásokat eredményezhet, rövidebb időre előretételezve azonban a helyzet romolhat. Az előző napi tüntetőkre, s persze rajtuk keresztül palesztinokra utalva figyelmeztetett arra, hogy számukra a zsidó állam fennállásának 63 éve semmit nem jelent. Hozzátette, hogy a konfliktus nem 1967-ről, hanem 1948-ról, azaz Izrael Állam létéről szól.

Obama az izraeli–palesztin rendezésről

A két fél közötti feszültség kiéleződéséről szóló híreknek a közel-keleti, észak-afrikai fejleményeket értékelő, az amerikai külügyminisztériumban május 19-én elhangzó 45 perces Obama-beszéd különös dimenziót adott. Az amerikai politika számára stratégiaileg fontos régióban hónapok óta zajló folyamatokról elhangzó elnöki összefoglalásból a média sajátos módon az izraeli–palesztin konfliktussal foglalkozó részt, ezen belül is a jövőbeni palesztin állam és Izrael határaitra fókuszáló megjegyzést erősítette fel. Obama kijelentése – hogy a határoknak kölcsönös megegyezéssel történő területcserével az 1967-es vonalakra, azaz az 1949-es fegyverszüneti egyezményben rögzített status quóra kell alapozódniuk – nagy visszhangot keltett. A média reakciója némiképp érthetetlen volt, mivel nem az elnök volt az adminisztráció részéről az első, aki ezt a formulát használta. Amikor Hillary Clinton az előző év novemberében egy Netanjahuval folytatott feszült légkörű tárgyalás után kiadott közleményben majdnem szó szerint ugyanezt a megfogalmazást használta, akkor ez különösebb visszhangot nem keltett.

Az elnök a kritikus hangokat megpróbálta azzal leszerelni, hogy a legnagyobb amerikai Izrael-párti lobbiszervezet, az Amerikai Izraeli Közügyek Bizottsága (AIPAC) éves konferenciáján május 22-én elmondott beszédében hangsúlyozta: a határokról tett kijelentése nem jelenti az 1967. június 4-i, a harmadik arab–izraeli háború kirobbanása előtti állapothoz való visszatérést. Hozzátette, hogy a területcseréről szóló diplomáciai formula lehetővé teszi, hogy az érdekeltek figyelembe vegyék a 44 év alatt történt változásokat, az új demográfiai realitásokat, s a két fél igényeit. Ez bizonyos eltérést jelentett

a témában korábban autentikus amerikai átlásfogalásnak számító 2004. áprilisi levélben rögzítettekhez képest, melyet Bush adott át washingtoni tárgyalásaik során Saron akkori izraeli miniszterelnöknek. Ebben a volt elnök aláhúzza: irreális arra számítani, hogy az új realitásokat – így a meglévő nagyobb izraeli lakossági központokat is – figyelembe véve a végleges rendezésről szóló tárgyalások eredményeként visszatérnek az 1949-es fegyverszüneti vonalakhoz. Inkább azzal kell számolni, hogy a megegyezés e realitásokat tükröző, kölcsönös egyetértéssel született változások alapján történik. A „területcsere” kifejezést Bush a levelében nem használta, igaz, a „változások” szóba közvetett módon ez is beleérthető. A volt elnök által átadott dokumentumban elsősorban a területi változások jogosságának nyomatékaként „1967” egyáltalán nem szerepel, de ezt a dátumot a sokat emlegetett 2000. decemberi tervezetében Clinton akkori elnök sem említette, a „területcsere” kifejezést viszont használta.

Az összehasonlításból kitűnik, hogy elődjéhez hasonlóan Obama is hangsúlyozza az 1967 óta eltelt időben létrejött realitások figyelembevételének szükségességét, s ebben közvetve benne van a nagy izraeli lakossági központok létrejötte. Ugyanakkor azzal, hogy ez nincs konkrétan kiemelve, az elnök által használt formula adalékuul szolgálhat a felek közötti területi viták kiszélesedéséhez. A helyenként éles kritikák ellenére azonban nem kizárt, hogy „az 1967-es vonalakra alapozott”, „kölcsönös megegyezéssel történő területcserével” végrehajtandó rendezésről szóló kijelentés a politikai diskurzus, majd később egy megállapodás részévé válik. A helyzet némiképp emlékeztet Bush 2001. októberi 2-i kijelentése nyomán támadt viharra, amikor amerikai elnök a nyilvánosság előtt első ízben tett említést egy

palesztin állam létrehozásának szükségességéről. Tényleges palesztin állami entitás ugyan azóta sem jött létre, de a rendezési elképzelések részévé vált, s ennek tényét számos előfeltétel mellett, de Izrael is elfogadta.

Obama két állam-megoldásból kiinduló május 19-i beszédében körvonalazott rendezési elképzelései között további fontos elem volt a „szuverén, nem militarizált” államban tapasztalható biztonsági helyzet függvényében az IDF (palesztin ellenőrzés alatt maradó ciszjordániai területekről – G. Gy.) több szakaszban végrehajtandó teljes kivonulása, valamint kemény rendszabályok foganatosítása a terrorizmus, fegyvercsempészség megakadályozására. Azaz az IDF-erők még az állam létrejötte után is a területen maradhatnak, amíg a biztonság helyzetét stabilnak nem érzik. A kivonulás időhatárára semmiféle utalása nem történt. Jeruzsálem szempontjából ez kedvező volt, ugyanakkor Netanjahu egyik fontos, régóta hangoztatott biztonsági követelése, a Jordán-völgy huzamosabb időn át történő megszállása nem szerepelt a beszédben. Annak idején Clinton is szükségesnek érezte, hogy az izraeli erők a Jordán-völgyben jelen legyenek, de ennek időtartamát 36 hónapban szabta meg, s a kikötések között szerepelt, hogy tevékenységüket nemzetközi békefenntartók felügyelete alá kell helyezni. A volt elnök tervezete úgyszintén szólt a katonai célú korai izraeli előrejelző állomások ciszjordániai telepítésének fontosságáról. Szakértői értékelések szerint Obama „nem militarizált állam” formulája lényegét tekintve jelentősen eltér az izraeli hivatalos álláspontban szereplő demilitarizált palesztin entitás fogalmától. Az előző nem zárja ki, hogy az államnak a biztonsági erők mellett egy nem túl jelentős ütőerőt képviselő hadserege is legyen, az utóbbi pedig csak rendőri-

biztonsági erők fenntartását tenné lehetővé. Izraeli oldalon kifogásolják azt is, hogy amerikai részről a teljes kivonulást csak a palesztin, s nem a regionális biztonsági helyzettől tették függővé.

Az elnök két végleges rendezési témáról – a menekültkérdésről és Jeruzsálem jövőjéről – különösen érzékeny voltuk miatt a tárgyalásokat későbbre javasolta. Május 22-én közreadott BBC-interjújában Obama annak a meggyőződésének adott hangot, hogy ha a területről és a biztonsági kérdésekről próbálnak előbb dűlőre jutni, akkor jóval könnyebb lesz a közös nevezőt megtalálni az említett két fajsúlyos kérdésben. Egyes elemzők, mint Jonathan Schachter, a Tel-avivi Egyetemhez kapcsolódó Nemzetbiztonsági Tanulmányok Intézete vezető elemzője úgy fogalmaznak, hogy Obama a „területet békéért” elvet a „területet most, békét később” formulával váltotta fel. Még konkrétabban fogalmazva: palesztin állam először, békeszerződés később. Schachter értékelése, valamint magának az elnöknek az említett interjúban adott válaszai is azt jelzik, hogy Obama elmozdult az „először állam” koncepció irányába. Ennek neves Közel-Kelet-szakértők és palesztin politikai tényezők körében is növekszik a támogatottsága.

Beszédében az elnök elismerte, hogy a Fatah és a Hamász egyezménye érthető aggodalmat kelt Izraelben: hogyan lehet tárgyalni, amikor a másik oldalon olyanok is ülnek, akik Izrael létét el nem ismerő szerveződés tagjai? A palesztinoknak hiteles választ kell adniuk erre a kérdésre. Az AIPAC konferenciáján mindehhez hoztatta, továbbra is követelni fogják, hogy a Hamász vállaljon valódi felelősséget a békéért. Ennek keretében ismerje el Izrael létét, mondjon le az erőszakról, s fogadja el az eddig megkötött egyezményeket. Obama itt is tartózkodott attól, hogy a

Hamászt terrorista szervezetnek nevezze. Az általa említett feltételek azonosak az iszlámisták politikai integrációjának a kvar-tett által korábban elfogadott formulájával. A szóban forgó két beszéd arra utal, hogy az Egyesült Államok a palesztin politikában végbemenő átrendeződésre, a rendezési folyamatra való tekintettel a Hamászhoz fűződő viszony tekintetében az eddigi irányvonal rugalmasabbá tételét mérlegeli.

Összefoglalóan elmondható, hogy Obama beszédének az izraeli–palesztin rendezéssel foglalkozó része változást jelentett az amerikai nyomásra az előző év szeptemberében kezdődött és rövid idő alatt zsákutcába került tárgyalások eredeti céljaihoz képest. Ezek az összes végleges rendezési témában (a létrejövő palesztin állam határai, Jeruzsálem és a ciszjordániai zsidó települések jövője, a menekültkérdés, a vízmegosztás, a biztonsági kérdések – G. Gy.) nagyjából egy év alatt át-törést akartak elérni. Az új megközelítés kialakulásában nagy szerepet játszott, hogy a holtpontra az alábbiakban tárgyalandó hónapokban nem sikerült túljutni. Eközben a régióban és a palesztin politikában olyan új folyamatok indultak el, melyek a rendezési kilátásokat még összetettebbekké tették.

A frontok megmerevedése, újabb amerikai–izraeli ellentétek

Az izraeli–palesztin tárgyalások 2010. októberi szünetének közvetlen kiváltója az volt, hogy Netanjahu nem volt hajlandó a ciszjordániai zsidó településeken szeptember 26-án lejárt építési moratórium meghosszabbítására. A tárgyalások szétcsúszása utáni taktikai manőverei során Netanjahu tárgyalópartnereiben egy ideig megpróbálta azt a benyomást kelteni,

hogy a moratórium kérdésében az ajtót még nem csapta be teljesen, s bizonyos feltételekkel hajlandó a ciszjordániai építkezési tilalom ismételt meghosszabbítására. A knesszet téli ülészakájának kezdetén, október 11-én elmondott beszédében kijelentette, hogy amennyiben a palesztin vezetés hajlandó saját népének tudomására hozni, hogy a zsidó nép nemzeti állama-ként ismeri el Izraelt, akkor össze fogja hívni a kormányát, s javasolni fogja az építkezés újabb meghatározott időre történő felfüggesztését. Bár ez az elismerés a tárgyalások folytatásának nem előfeltétele, de komoly bizalomerosztó lépés lenne. Biztos volt abban, hogy a javaslata „kockázatmentes”, amennyiben ugyanis palesztin részről ezt a követelést elfogadják, akkor lemondanak a menekültek Izraelbe történő visszatérési jogáról, s a palesztin vezetők ezt nem mernék megtenni.

Netanjahu részben tévedett. Jasszer Abed Rabbo, a PFSZ főtitkára a *Háárec*-nek két nappal később adott interjújában kifejtette, hogy a palesztinok bármely általa óhajtott formában készek lennének elismerni Izraelt, amennyiben az amerikai adminisztráció rendelkezésükre bocsátana egy térképet, mely az 1967-es „határok” mentén létrejövő jövődöbéli palesztin államot mutatná, beleértve Kelet-Jeruzsálemet. Palesztin szempontból a legfontosabb, hogy hol húzódnak Izrael és a létrejövő palesztin állam határai. A mérsékelt nézeteiről ismert palesztin politikus nyilatkozatát – aki egyik szerzője volt a genfi kezdeményezés néven ismertté vált rendezési tervzetnek – amerikai részről üdvözlötték, ugyanakkor bizonyos palesztin körökben felháborodást keltett: voltak, akik egyenesen bíróság elé állítását és elítélését követelték. Rabbo reálpolitikai megközelítésből indult ki, nyilatkozatával főképp a menekültkérdéshez kapcsolódó emóciók miatt magára nézve komoly

A Genfi Kezdeményezés a Josszi Beilin volt izraeli igazságügy-miniszter és Jasszer Abed Rabbo, a PFSZ VB tagja vezetésével izraeli és palesztin politikai tényezők két és fél éves tárgyalásának eredményeként 2003. december 1-jén Genfben nyilvánosságra hozott rendezési tervezet. A pozitív nemzetközi visszhangot kiváltó, a vonatkozó ENSZ-határozatokból, az 1993 óta megkötött bilaterális egyezményekből kiinduló dokumentumot a szerzők történelmi kompromisszumnak tekintették, amely a biztonsági kérdésektől eltérően a végleges rendezés témakörével csak általánosságban foglalkozik. A határok kérdésénél az 1967-es status quóból, Jeruzsálem jövője kapcsán az osztott szuverenitás elvéből kiinduló tervezet a palesztin menekültek visszatérési jogát nem törölte el, de olyan javaslatokkal élt, amelyek ezt szimbolikus értékűvé tették. A dokumentum másik figyelemre méltó eleme a nemzetközi tényezők garatáló szerepének felértékelődése. Az általuk létrehozott ellenőrző bizottság, valamint a neki alárendelt, jórészt a palesztin szuverenitás alá kerülő zónákban tevékenykedő többnemzeti erők a megállapodás végrehajtásában, sőt ezt követően is fontos szerepet tölthettek volna be. A tervezetet az izraeli kormány elutasította, a palesztin hivatalos körök rokonszenveztek vele, de mivel a másik oldal elvetette, végül ők se fogadták el. A dokumentumot ugyanakkor az itteni szellemi-kulturális élet több ismert személyisége élesen bírálta. Leginkább a visszatérési jogról való *de facto* lemondást, Izrael zsidó államként való elismerését, s a nagyobb ciszjordániai zsidó települések izraeli annektálásába való beleegyezést bírálták. Amerikai részről a kezdeményezést óvatos derűlátással fogadták, s Washington érdeklődését jelezte, hogy Beilint és Rabbot Powell külügyminiszter is fogadta.

kockázatot vállalt. Ő volt az egyetlen palesztin vezető, aki így nyilatkozott, a többiek a javaslatot elutasították.

A miniszterelnök parlamenti javaslatát a Yesha Tanács, a ciszjordániai telepés közösségek érdekeit képviselő ernyőszervezet vezetői is azonnal elvetették. Hangsúlyozták, hogy a települések Izrael erejének forrásai, melyeket nem lehet Abbász ké-

nyének-kedvének kiszolgáltatni. Az építkezések ismételt befagyasztása csapda, mely Netanjahu politikai hitelének teljes elvesztését eredményezheti. Lehet, hogy a külső nyomás ellensúlyozására taktikailag bölcs dolog erről beszélni, a következmények azonban súlyosak lehetnek. A telepés vállalkozás ellehetetlenítése egyúttal Izrael lerombolását is jelenti.

Az amerikai adminisztráció nyomásgyakorlása az izraeli miniszterelnököt nem nagyon befolyásolta, mivel egyre több jele volt annak, hogy a közeledő amerikai időközi választásokon a demokraták a Kongresszus mindkét házában meggyengülnek. Arra számított, hogy ennek hatására Obama minden bizonnyal addigi politikájának átértékelésére kényszerül. A republikánusok a november 2-án tartott választásokon az előzetes várakozásokat is felülmúló győzelmet arattak, ennek következtében a Képviselőházban többségbe kerültek, s bár a szenátusban továbbra is kisebbségben maradtak, a korábbiakhoz képest itt is jelentősen megerősítették a pozícióikat.

Netanjahu néhány nappal a választások után, november 7-én kezdte el ötnapos amerikai látogatását, s ugyanerre a napra időzítették kormánya döntésének bejelentését arról, hogy 1300 lakást építenek fel Kelet-Jeruzsálemben. A lépésnek eléggé egyértelmű jelzésértéke volt: az időközi választások után az adminisztráció szempontjait a palesztinokkal való tárgyalásokat tekintve annyira sem veszi tekintetbe, mint korábban. Az ő stratégiai szempontrendszerében az első helyen Irán állt. Amióta 2005 decemberében ismét átvette a Likud vezetését, a palesztin rendezést csak úgy tartotta lehetségesnek, ha az iráni politika más irányt vesz, s a tömegek elfordulnak a Hamásztól.

Az iráni nukleáris program mint elsődleges prioritás az amerikai látogatásának

egyik fő célját jelentő eseményen, az Észak-amerikai Zsidó Föderációk közgyűlésén elmondott beszédében eléggé egyértelműen kifejezésre jutott. A politikai cionizmus atyja, Teodor Herzl szellemi örökségéből kiindulva három alapelv fontosságát hangsúlyozta: a veszélyek felismerése, a kínálkozó történelmi lehetőségek kihasználása, az egység megszilárdítása. Az első alapelvet aktualizálva elsődleges veszélynek Izrael és az egész világ számára a nukleáris fegyvert kifejlesztő Iránt tartotta. Netanjahu Teherán ambícióinak megfékezésére az adminisztráció szankciópolitikáját elégtelennek tartotta. Abból kiindulva, hogy az Irak ellen 2003-ban elindított háború az amerikai katonai lépésektől tartó iráni kormányzatot arra készítette, hogy nukleáris programját felfüggeszse, Netanjahu az egyetlen alternatívának egy elretentő katonai fenyegetést tartotta. A palesztin kérdésről szólva hangsúlyozta: izraeli részről azt akarják, hogy a palesztinok vállaljanak kötelezettséget a konfliktus egyszer s mindenkorra való lezárására. Amennyiben az izraeliektől elvárják, hogy a palesztinok hazájaként ismerjék el létrehozandó államukat, akkor az izraeliek is elvárják, hogy a palesztin fél Izraelt a zsidó nép államaként ismerje el. A miniszterelnök utalt arra, hogy amennyiben a biztonsági feltételrendszert nem tartják kielégítőnek, több területet nem fognak kiüríteni, s megismételte a Jordán-völgy huzamosabb időn át való izraeli ellenőrzéséről szóló, régóta hangoztatott követelését. Hangsúlyozta, hogy a valós béke megteremtése érdekében hajlandó kompromisszumokra, de az ország biztonságát nem fogja kockáztatni. Figyelmeztette a palesztinokat, ha valóban békét akarnak, akkor tárgyalniuk kell Izraellel, mégpedig mindenféle előfeltétel nélkül. A palesztinok hiába számítanak arra, hogy el tudják kerülni a tárgya-

lásokat, s majd a világ diktálja követeléseiket Izraelnek. Ő maga biztos abban, hogy ez nem fog bekövetkezni, mivel a baráti államok, élükön az Egyesült Államokkal, ezt meg fogják akadályozni. Szerinte a következő évet azzal kellene eltölteni, hogy tető alá hozzák a történelmi megállapodást. Javasolta, hogy ne vesztegessék az időt marginális problémákra, mivel azok a végleges rendezési térképet amúgy se befolyásolják.

Netanjahu tárgyalási indítványának két szépséghibája volt. Az egyik a következő évben történő megegyezés lehetőségének felvillantása. Ezt már eleve kérdőjelessé tette, hogy az Egyesült Államokban kezdetét veszi a választási kampány, ami a Fehér Ház mozgásterét elvileg szűkíti. A múltban ugyan többször volt példa arra, hogy meggyengült törvényhozási háttérrel rendelkező, illetve mind népszerűtlenebbé váló elnökök a választások előtt megpróbálták a helyzetüket egy látványosabb közel-keleti külpolitikai kezdeményezéssel megerősíteni. De ehhez az kellett, hogy mindegyik érdekelt fél ráálljon a startvonalra. A sikerhez azonban végül ez is kevés volt, legalább is erről tanúskodott a Bush által 2007 őszén elindított annapolisi kezdeményezés, vagy a clintoni időszak végén, 2000 nyarán sorra került Camp David II tárgyalássorozat. De 2011-ben már Netanjahunak is választásokra kellett készülnie, így a részéről nem lehetett azt feltételezni, hogy valóban hajlik olyan engedményekre, amelyek a koalícióját veszélyeztetik, illetve az egyik meghatározó bázisát jelentő telepéseket ellene fordítják.

Az izraeli miniszterelnök tárgyalási indítványának másik problematikus eleme a településpolitikája volt, melyre marginális problémaként utalt a beszédében. Ez nem pusztán a palesztinokkal, hanem a nemzetközi élet számos meghatározó szerep-

lőjével, köztük a legfőbb stratégiai szövetséges Egyesült Államokkal való kapcsolatokban is ütközőpontot jelentett. A miniszterelnök érkezése napján bejelentett kelet-jeruzsálemi építkezéseket az éppen indonéziai látogatáson tartózkodó Obama a tárgyalópartnerével november 9-én tartott sajtókonferencián elítélte, mondván, hogy az nem segíti elő a béketárgyalásokat. Hozzátette, aggódik amiatt, hogy egyik érdekelt fél sem tesz hatványozott erőfeszítést annak elérésére, hogy megteremtődjenek egy biztonságos körülmények között létező Izrael és egy szuverén Palesztina békés egymás mellett élésének feltételei. Az izraeli miniszterelnöki hivatal még aznap éles hangú nyilatkozatban reagált, leszögezvén, hogy Jeruzsálem nem település, hanem Izrael Állam fővárosa, ezért az itteni építkezések terén a kormányzat korlátozásokhoz sohasem folyamodott, még akkor sem, amikor a júdeai-szamáriai építési moratórium érvényben volt. A nyilatkozat azt is hangsúlyozta, hogy négy évtized tapasztalata arról tanúskodott, hogy a városban zajló építkezések a békefolyamatot nem befolyásolták. Ez idő alatt írták alá Egyiptommal és Jordániával a békeszerződést, s az építkezések ellenére a palesztinokkal való tárgyalások is 17 éve folyamatban vannak.

Netanjahuval való találkozásán az ENSZ főtitkára, Ban Ki Mun is aggodalmát fejezte ki a jeruzsálemi építkezések miatt, s az izraeli–palesztin tárgyalások mielőbbi újrafelvételét sürgette. Az amerikai vezetők és az izraeli miniszterelnök közötti ellentétet jól érzékeltette az a szűkszavú nyilatkozat, amely Clinton külügyminiszter és Netanjahu november 11-i megbeszéléseit követően jelent meg. Ebben csak egy formális mondatban történt említés arról, hogy fontosnak tartják az izraeli–palesztin közvetlen párbeszéd újraindítását. Ugyan-

akkor amerikai részről ama reményüket is hangsúlyozták, hogy a megfelelő bizalmi légkörben tartott tárgyalások elvezetnek a konfliktus befejeződéséhez. Egy olyan megoldáshoz, mely egyrészt „megfelel a megállapodás alapján történő területcserékkel az 1967-es határookra alapozott, független, életképes államra vonatkozó palesztin igényeknek”, másrészt „egy biztonságos, az időközben bekövetkezett változásokat, az izraeli biztonsági igényeket elismerő zsidó állammal kapcsolatos izraeli törekvéseknek”.

Mivel Jeruzsálem számára az iráni veszély volt az elsődleges, Washingtontól eltérően korántsem volt érdekelt abban, hogy a palesztin kérdésben a végleges rendezésről szóló megállapodásig gyorsan eljusson. Liberman izraeli külügyminiszter november 23-án, olasz kollégájával folytatott megbeszéléseit követő sajtókonferencián kijelentette, hogy a palesztinokkal sokkal realisabb egy hosszabb időszakra szóló átmeneti megállapodásról, semmint a végleges rendezés tető alá hozásáról tárgyalni. E relációban egyelőre a biztonság és a gazdaság az a két témakör, melyről érdemes átfogó megbeszéléseket folytatni. Az eltérő célok, hangsúlyok jól érzékelhetők voltak azon a december 13-án tartott rövid sajtótájékoztatón is, amelyet Netanjahu és George Mitchell közel-keleti különmegbízott megbeszéléseit megelőzően tartottak. Az izraeli politikus kijelentette, hogy a tárgyalások célja a békét, biztonságot, prosperitást garantáló keretmegállapodás kimunkálásához új utak feltérképezése – vagyis a külügyminisztere sajtótájékoztatóján elhangzottakhoz hasonlóan a palesztinokkal esetleg újrainduló találkozón csak két témáról, a biztonságról és a gazdasági prosperitásról volt hajlandó tárgyalni. Ezzel szemben Mitchell szenátor hangsúlyozta, hogy a közvetlen izraeli–pa-

lesztin tárgyalásokon (azaz a szeptemberi találkozókon – G. Gy.) mindkét fél úgy foglalt állást, hogy a tárgyalások célja a végleges rendezési témákról szóló kompromisszumot tartalmazó keretmegállapodás és a békeszerződés előkészítése. Amerikai részről továbbra is ezt tekintik irányadónak. Idézte Clinton külügyminisztert, aki elismerte, hogy a két fél álláspontjában jelentősek a különbségek, de lehetőséget látott arra, hogy kölcsönös jó szándékkal a meglévő szakadékokat csökkentsék, s megteremtsek a tárgyalások újrafelvételének feltételeit.

Az izraeli–palesztin rendezéssel kapcsolatos amerikai–izraeli ellentétek a tárgyalat időszak végéig jelentősek maradtak, annak ellenére, hogy decemberben hírek jöttek az építkezések ismételt átmeneti befagyasztásáról szóló alkudozásokról. A hosszú távú átmeneti megállapodás elérését célzó izraeli stratégiai törekvés ütközött a két állam megoldásban, az átfogó rendezésben való amerikai érdekeltséggel. Az Egyesült Államok a térségbeli befolyásának gyengülése következtében egyre kevésbé tudta a regionális hatalmi status quóban végbemenő változásokat befolyásolni. Az addig követett külpolitikai stratégiai revideálásra szorult, amihez a végső lökést a 2010 végén kezdődött térségbeli politikai földrengés adta meg.

A palesztin politikában bekövetkező változások

Az izraeli–palesztin tárgyalások megszakadása után Mahmúd Abbász a líbiai Szirtben 2010 októberében rendezett arab csúcst megelőző külügyminiszteri találkozáson a megszállt területeken történő építkezések folytatása, a tárgyalási folyamat

további egy helyben topogása esetére három lehetséges alternatívát sorolt fel:

1. Felkéri az Egyesült Államokat, hogy az 1967-es háború előtt fennálló területi *satus quo* alapján ismerje el a Palesztin Államot. Ha ez az út nem járható, az ENSZ BT-hez fordulnak, hogy támogassa a világ államaihoz intézendő felhívást a Palesztin Állam elismerésére. Ha ez se valósítható meg, akkor ismét az ENSZ BT-hez fordulnak, hogy helyezze védnöksége alá a palesztin népet.
2. Ha mindez elesik, akkor felszólítják Izraelt, hogy szállja meg a palesztin területeket.
3. Ha marad ez utóbbi alternatíva, akkor a PNH feloszlik.

Külföldi politikusokkal való beszélgetéseiben, nyilatkozataiban Abbász a tárgyalások zsákutcába kerülése után is bizakodott egy ideig abban, hogy az Egyesült Államok nyomást tud gyakorolni Izraelre az építési moratórium meghosszabbítása érdekében. A palesztin vezető számos alkalommal hangsúlyozta, hogy a települések súlyos veszélyt jelentenek egy jövőbeni ciszjordániai (Abbász Gázáról ekkor még nem beszélhetett – G. Gy.) palesztin államra. Abbász elutasította Netanjahunak az építési moratórium meghosszabbításával kapcsolatos, már említett október 11-i ajánlatát. Palesztin részről az arab országok hozzáállásában is nagyban csalódtak. Szirtben üres ígérek, szép szavak hangzottak el, s az Arab Liga államai végül megelégedtek azzal, hogy egy hónapot adnak az Egyesült Államoknak a tárgyalási folyamat újraindításának előkészítésére.

Az adott körülmények között a palesztin egység megteremtéséről szóló tárgyalások jelentősége növekedett. Az erre irányuló próbálkozások már korábban megkezdődtek. Többszöri nekifutás után 2009

októberében úgy tűnt, hogy mind a két vezető csoportosulás egyetért a kairói kormány által előkészített dokumentummal, mely többek között parlamenti és elnökválasztás megtartását írta elő 2010 derekára. A Fatah jóváhagyta, a Hamász azonban az utolsó pillanatban megtagadta az egyezmény aláírását. 2010 szeptemberében Damaszkuszban tárgyalások kezdődtek az egyiptomi dokumentumról és a biztonság-gal összefüggő kérdésekről. A tárgyalások döntő szakasza október 20-án kezdődött volna el a szíriai fővárosban. A résztvevők úgy vélték, ha a kényes biztonsági kérdésekről sikerül egyetértésre jutni, akkor a többi megtárgyalandó témáról, köztük a választások megtartásáról, az egységkormány felállításáról, a PFSZ jövőjéről már jóval könnyebb lesz megegyezni. Ezzel az Egyiptom által korábban előkészített dokumentum jóváhagyása is lehetővé válik. A megegyezés lehetőségéről a Hamászon belül is viták folytak, a legnagyobb fenntartásai a gázai aktivistáknak voltak. A ki-egyezés lehetőségét a külső tényezők közül Izrael is rossz szemmel nézte, mivel számára stratégiaileg előnyös volt a palesztin megosztottság fennmaradása. Vé-

gül a damaszkuszi ülészak Abbász és Asszad szíriai elnök ellentétei miatt zátonyra futott. Novemberben a szíriai fővárosban ismét találkoztak a két szerveződés képviselői, de ez a megbeszélés eredménytelen maradt. Az egységről megte-remtéséről szóló tárgyalások erősen hullámzó jellege nem pusztán arról tanúskodott, hogy a nacionalisták és az iszlámisták közötti bizalmatlanságnak eléggé mély gyökerei vannak, hanem rávilágított a külső hatalmi tényezők nem egyszer meghatározó szerepére.

Az Izraellel való tárgyalások zsákutcája, a folytatódó ciszjordániai, kelet-jeruzsálemi építkezések miatt Abbász december 6-án Ankarában megerősítette, hogy amennyiben nem kezdődnek újra a tárgyalások, vagy azok kudarccal végződnek, akkor egy másik opció megvalósításán fognak munkálkodni. Ez a palesztin államiságnak a világszervezeten keresztül történő elismerése. Törekvéseinek nagy bátorítást adott, hogy előbb Brazília, majd Argentína, Uruguay, Bolívia, Ecuador, január első napjaiban pedig Chile is elismerte az 1967-es „határokon” belül a szabad, független és szuverén palesztin államot. ■